

ACI OT

Marga Minco

Yayınevi: Prometheus Amsterdam

Telif hakları için: Marisca van der Mark foreignrights@pbo.nl

Örnek çeviri: Gül Özlen, gulozlen@gmail.com

Orjinal adı: Het bittere kruid, 1957

Kırk dördüncü baskı

Yazar: Marga Minco

Toplam sayfa: 90

Marga Minco
(Gerçek adı: Sara Voeten-Menco)

Marga Minco, 31 Mart 1920'de Hollanda'da Ortodoks Yahudi bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Yahudi dinine ve geleneklerine bağlı olan babası, annesi, ağabeyi Dave ve ablası Bettie ile çocukluğu Breda şehrinde geçer. Orta öğretimden sonra 1938 yılında Bredasche Courant gazetesinde işe başlar ve bu işi gazete yönetimi Yahudi personeli zorunlu olarak işten çıkarmak zorunda kalana kadar sürdürür. O dönemde tanıştığı meslektaşısı Bert Voeten onun ileride hayat arkadaşı olacaktır.

Savaşın ilk yıllarında Assen, Delft ve Amsterdam şehirlerinde yaşar. Geçirdiği verem hastalığı nedeniyle Utrecht ve Amersfoort'ta hastanede kalır. İyileştikten sonra Amsterdam'a işgalcilerin Yahudi Mahallesi adını verdikleri semtte yaşayan anne babasının yanına gider. Bu dönemde hayatının en dramatik deneyimini yaşar ve anne babasının işgalciler tarafından götürülmesine tanıklık eder, Marga şans eseri kaçmayı başarır. Sonraki yıllarda bazen saçlarını sarıya boyayarak bazen ismini değiştirerek farklı adreslerde saklanarak yaşamını sürdürür.

1944 yılında Bert Voeten ile birlikte yine Amsterdam'da yaşamaya başlar. Ailesinden sadece kendisi geriye kalmıştır, anne babası ablası ve ağabeyi Almanlar tarafından öldürülmüştür. Savaştan sonra çeşitli gazetelerde çalışır ve kitap yazmaya başlar. 1957 yılında ilk kitabı *Het bittere kruid* [yabani ot] yayınlanır, kitap hem Hollanda hem de Hollanda dışında büyük yankı uyandırır ve o dönemin önemli edebiyat ödülü Vijverbergprijs'i kazanır. 400.000 adet satılmış olan kitap bu güne kadar onlarca dile çevrilmiştir.

Bu kitaptan sonra *De andere kant* (1959), *Het huis hiernaast* (1965), *Een leeg huis* (1966), *De val* (1983), *De glazen brug*, *Nagelaten dagen* (1996), *Storing* (2004), *Achter de muur* (2010, Toplu hikâyeler) ve birçok gençlik kitabı yazar. Minco tüm eserleri için 1999 yılında Annie Romein-ödülü ve 2005 yılında Constantijn Huygens-ödülüne layık görülmüştür. Minco'nun hayatını ve yazarlığını tanıklık ettiği karanlık tarihi dönem biçimlendirmiştir, kendini şöyle ifade eder: "*Ne yaparsam yapayım kendimi hep 1940-1945 yılları arasında buluyorum. Yaşadıklarımı yazarak hayatımı biçimlendirdim. Kendime de ortaya çıkan bu yazarın gözleri ile bakıyorum.*"

ACI OT

Bir gün

Babamın bir gün: “Gidip bakalım herkes yerli yerinde mi?” demesiyle dönüş yolculuğu başladı. Birkaç günlüğüne evimizden ayrılmıştık. Bütün şehrin boşaltılması gerekiyordu. Her birimiz içine kıymetli birkaç eşyamızı koyduğumuz bavullarımızı alıp Belçika sınıra doğru hareket eden insan gruplarının arasına karışmıştık. O günlerde Bettie ve Dave Amsterdam’da yaşıyordu.

Annem, “Onların olanlardan haberi yoktur,” dedi.

Uzun ve tehlikeli bir yolculuktu. Bavullarımızı bisikletin üstünde taşıyorduk. Gidonda dolu torbalar asılıydı. Şarapnel parçaları, makineli tüfek mermileri başımızın üstünden uçuşuyordu. Bazen bir kişiye isabet ediyor, etrafını saranlar geride kalıyordu. Belçika sınırına yakın bir çiftçinin yanına sığındık. İki gün sonra işgal birliklerinin toprak yollardan geriye döndüklerini gördükten birkaç saat sonra şehre dönüş başladı.

Bir mahalleli yanımıza gelip, “Tehlike geçti,” diye haber verince biz de onlara katıldık.

Evde her şey bıraktığımız gibi duruyordu, masa kuruluydu, sadece saat durmuştu. Annem hemen bütün camları açtı. Karşı taraftaki komşular balkondan yorganları havalandırıyordu. Bir başka komşu hiç bir şey olmamış gibi camdan kıyafetlerini silkeliyordu.

Ben babamla birlikte dışarı çıktım. Yan komşumuz evinin ön bahçesindeydi. Bizi görünce bahçe kapısına geldi.

“Gördünüz mü? Diye sordu. “Hoş şeyler olmadı.”

Babam, “Hayır, henüz bir şey görmedik şimdi merkeze gidip bakacağız,” dedi.

“Bütün şehir bunu konuşuyor.”

“Eminim öyledir,” dedi babam, “Breda bir garnizon şehri, bunlar beklenir.”

“Burada ne kadar dayanabilecekler merak ediyorum.”

Babam, “Bence uzun sürmez size garanti veriyorum,” dedi.

Komşu babama yaklaşarak, “Peki, ya siz? Siz ne yapacaksınız?” diye sordu.

“Biz mi? Biz bir şey yapmayacağız, ne yapmamız gerekiyor ki?”

Komşu omuzlarını kaldırdı, çitten bir yaprak koparıırken “Orada neler yaptıklarını duyunca...” dedi.

“Burada aynı şeyler olacağını sanmıyorum,” dedi babam.

Yürüyüşümüze devam ettik, sokağın başında Van Dam beye rastladık.

“Bakın hele herkes dönmüş,” dedi.

Babam, “Gördüğünüz gibi,” dedi, “hepimiz sağlık içinde ve evlerimizdeyiz. Başka tanıdıklara rastladınız mı?”

“Tabii, birçok tanıdıkla konuştum. Meijer ailesinin oğlu birkaç arkadaşıyla birlikte Fransız sınırına kadar gitmiş.”

“Öyle mi?” dedi babam, “gençler macera peşinde tabii, haklılar.”

“Diğer kızınız ve oğlunuz sizinle gelmedi mi?”

“Hayır,” dedi babam, “onlar Amsterdam’da, güvendeler.”

Van Dam, “Şimdilik,” dedi.

“Biz yolumuza devam edelim,” dedi babam.

Biraz uzaklaşınca, “Baba, Van Dam bey, ‘şimdilik’ derken neyi kastetti?” diye sordum.”

“O karamsar bir adam.”

“Komşumuz gibi mi?”

Babam kaşlarını kaldırarak, “Henüz bir şey söylemek için erken. Bekleyip göreceğiz,” dedi.

“Ne dersiniz?” Diye sordum, “bize de diğerleri gibi...” Cümlemini tamamlamadım, aklıma son yıllarda duyduğum korkunç hikâyeler geldi. O güne kadar bizden uzakta yaşanan hikâyeler.

Babam, “Burada öyle şeyler olmaz,” dedi, “burası farklı.”

Catharinastraat’taki Haas beyin giyim deposuna gittik, içersi sigara dumanı doluydu.

Farklı cemaat üyeleri bir araya gelmiş toplantı yapıyorlardı. Ufak tefek Van Buren bey oturduğu büro sandalyesini sağa sola döndürüyordu. Sesi çatal çatal çıkıyordu. Tam biz içeri girerken özel bir ayın yapılması gerektiğini söylüyordu.

Babam, “Ben de buna katılıyorum,” dedi.

Haas’ın oğlu, “Dua etmenin bize yardımı olur mu?” diye sordu ama kimseden bir tepki gelmedi. Babamla geldiğim için pişman olmuştum. Buradan pek kolay ayrılamayacağımız anlaşılıyordu. Bu dumanlı depoda daha fazla durmak istemediğim için mağazanın ön tarafına geçtim. Burada kimse yoktu. Tezgâhların, kıyafetler dizili askılıkların yanından yürüdüm. Çocukken burada Haas’ların çocuklarıyla oynardık. Paltoların, kutuların arkasına saklanırdık. Mağaza kapandıktan sonra başımıza kurdeleler takar ya da atölyeden gelen kumaş parçalarıyla mağazacılık oynardık. Hala aynı koku vardı, yeni ürünlere has tatlı kuru bir koku. Dar koridordan önce depoya sonra atölyeye geçtim. Pazar günlerindeki gibiydi, kimse bir şey almaya gelmeyecek kimse yeni palto için ölçü aldırılmayacaktı. Atölyenin köşesinde duran kutuların üstüne oturup beklemeye başladım. Kepenkler kapalı olduğu için içersi karanlıkta sadece koridorun ışığı vuruyordu. Duvarda asılı olan paltonun teyelleri üstündeydi. Muhtemelen onu kimse almaya gelmeyecekti. Paltoyu alıp giydim. Aynada kendime baktım, palto bana çok uzundu.

O anda babamın sesini duydum, “Ne yapıyorsun burada?”

“Palto deniyorum.”

“Yeni palto düşünecek zaman değil.”

“Ben de paltoyu almaya niyetli değilim zaten.”

“Her yerde seni aradım, hadi gel benimle.”

Paltoyu çıkartıp yerine astım. Dışarı çıkınca uzun süre karanlıkta oturmuş olduğumun farkına vardım. Parlak güneş ışığına alışmam zaman aldı. Sokak kalabalıktı. Yanımızdan birçok yabancı motor ve araba geçiyordu. Bir asker önümüzden yürüyen birine Pazar meydanını sordu. Askere el kol hareketleriyle yol tarif edildi. Asker topuklarını birbirine vurarak teşekkür etti ve söylenen tarafa doğru yürümeye başladı. Yanımızdan devamlı işgal birlikleri askerleri geçiyordu. Aldırmadan yolumuza devam ettik.

Evimize yaklaştığımızda, “Gördüğün gibi,” dedi babam, “bize bir şey yapmıyorlar.”

Komşunun evinin önünden geçerken yine “bize bir şey yapmıyorlar,” diye mırıldandı.

De Klooster Caddesi

Çocukken ablamla okuldan eve dönerken sokakta sık sık çocukların kötü davranışlarına maruz kalırdık. Genellikle De Klooster Caddesi'nin sonunda bizi bekliyor olurlardı. Bettie kolumdan tutar kararlı bir şekilde, "Gel benimle," derdi. Ben kısık sesle dönüp başka bir yoldan gitmemizi önerirdim. Ama ablam bize küfürler savuran, itip kakan çocukların arasından okul çantasını sağa sola savurarak ilerlerdi.

Katolik bir okula giden komşu çocuk bir gün bana öğretmenlerinin "Yahudiler kötü insanlardır," dediğini söyledi."Siz İsa'yı öldürdünüz." Ben o günlerde henüz İsa'nın kim olduğunu bilmiyordum. Bir gün abimin kendisine "Pis Yahudi" diye bağırarak bir çocukla kavga etmesine tanık oldum. Dave onu yere yatırdığında ancak bağırma kesdi. Dave eve başı yaralı geldiğinde babam bize kendi başındaki yara izini gösterdi. Küçükken okulda bir çocuk başına çivi saplamaya çalışmıştı. "Bizim orada Twente'de de çok kötü şeyler yaşandı," dedi. Sabah okula gitmek için bir kız arkadaşım bize uğradı. Adı Nellie'ydi, bembeyaz tenli sarışın bir kızdı. Beni hep kapının önünde bekler hiç içeri girmezdi. Kapı açıksa merakla başını uzatır içeriye bakardı. Bir gün, "Sizin eviniz nasıl?" diye sordu.

"İçeri gel kendin bak," dedim.

Annesi Yahudilerin evlerine girmeyi yasakladığı için buna cesaret edemiyordu. O günlerde on bir yaşındaydım ve bu tür davranışlara gülüyordum. Babamın çocukları yediğini hatta annemin de bazen çocukları kaynatıp çorba yaptığını söyledim. O günden sonra annesinden gizleyerek bizim eve girmeye başladı.

Büyüdükçe bütün bu olaylar daha az dikkatimizi çekmeye başladı. On yaşın altındaki çocuklar genellikle yetişkinlerden daha acımasız olurlar. Ev işlerine yardım eden bir hizmetçimiz olduğunu hatırlıyorum bizde çalışmaya başlamadan önce kilisedeki papazdan izin alması gerekmişti. Papaz izin vermiş hatta cumaları balık yemek zorunda olmadığını söylemişti. O bu durumdan çok hoşnuttu zira bizde Cuma akşamları büyük sofralar kurulur ve masa çeşitli et yemekleriyle donatılırdı.

Babam dindar bir adamdı, günlük hayatımızı Yahudi dininin kurallarına, geleneklerine uygun yaşamamızı isterdi. Bizim Yahudi olmayan arkadaşlar edinmemizle, değişik deneyimlere yönelmemiz onun arzuladığı kurallardan ve geleneklerden uzaklaşmamıza tanık olmak canını çok acıtmış olmalı. En büyük zorluğu büyüğümüz olarak Dave'in çektiğini düşünüyorum, kuralları önce onun kırması gerekiyordu. Kız kardeşlerinin önünü o açtı. Bir arkadaşıyla hayatımda ilk defa bir büfeden tavşan budu alıp yediğimizi hatırlıyorum. Kesinlikle yasaklanmış bir şey yapmıştım. Ağzıma götürüp ısırmadan önce bir an duraksadığımı hatırlıyorum, yazın ilk defa havuza atlamadan önce kenarda duraksadığımız gibi. Ama ilk adımı atınca gerisi kolayca geliyor. İşgal altındayken "yasak" kelimesinin anlamı bizim için değişti. Kahve ve restoranlar yasaktı, yüzme havuzları parklar da; bisiklet sahibi olmak yasaktı, telefon ve radyo sahibi olmak da. Öyle çok şey yasaktı ki.

Şu anda küçük bir kız çocuğu olsam bütün bunların İsa'yı öldürmüş olmamızla ilgisi olup olmadığını sorgulardım. Savaşın birinci yılında hastalandım. Hastaneye yatmam gerektiğinde, annemle babam bu arada evlenmiş olan abim Dave'in yanına Amersfoort'a taşındılar.

Utrecht'te bir hastanede yattım ve yatağımdan kalkmam yasaktı. Savaşta olmak benim kendimi dinlememe olanak sağladı. Doktor ve hemşirelerin biz hastalar arasında yaptıkları ayırım veremin şiddet düzeyine bağlıydı. Normal zamanda orada olmaktan hoşlanmayacağım

halde şimdi hastanede tedavi görmek kötü gelmiyordu. Sadece ziyaret saatlerinde savaş ve savaş dolayısıyla alınan tedbirler yatağımın ucunda kendini gösteriyordu. Ama bana bu durum benimle değil başka bir dünya ile ilgiliymiş gibi geliyordu.

Hastalığım iyileşmeye başlayınca bu gerçeklikten kaçmak da zorlaşmaya başladı. Hastaneden çıktıktan sonra De Klooster caddesine adım attığım anda beni bekleyen alaycı çocukların arasından geçmem gerekecekti.

Yıldızlar

Odamın camından baktığımda uzaktan babamın geldiğini gördüm. Hastaneden birkaç hafta önce çıkmıştım. Hastalığım iyileşmişti ama yine de her gün birkaç saat yatıp dinlenmem gerekiyordu.

Bu sokağın dışında Amersfoort'un hiçbir yerini bilmiyordum. Burası merkezin biraz dışında, bahçeli yeni ikiz blok evler olan sakin bir mahalleydi.

Babam küçük ve kararlı adımlarla yürüyordu, evinin önündeki bahçeden çiçek toplayan bir kadını başını hafifçe eğip şapkasını çıkartarak selamladı. Kadın ona bir şey söylemiş olmalı ki babam durdu. Evimize yaklaştığında elinde kahverengi bir paket olduğunu gördüm.

Yatağımdan kalkıp aşağı indim, salonun kapısından başımı uzatıp, "Babam geliyor elinde bir paket var," diye seslendim.

Kapıyı açarken merakla, "Pakette ne var?" diye sordum.

Sakin bir şekilde portmantoya palto ve şapkasını asarken "Hangi pakette?" dedi. Paketi portmantonun üstüne koymuştu.

"Hangisi olacak," dedim sabırsızca, "eve getirdiğin pakette."

Paketi eline aldı, "Göstereceğim," dedi, "ama önce gel bakalım içeri."

Arkasından salona girdim. Babam paketi masanın üstüne koydu hepimiz merakla bakıyorduk. Paket iple bağlanmıştı önce düğümleri çözdü, sonra kâğıdı açtı. İçinden yıldızlar çıktı.

"Hepimize yıldız getirdim," dedi, "bunları paltolarınıza dikmeniz gerekiyor."

Annem eline aldığı yıldızı uzun uzun inceledi. "Evde sarı iplik var mı acaba?" dedi.

"Ama bu turuncu," dedim, "turuncu iplik gerekiyor."

Abimin karısı Lotte, "Paltonun renginde iplik kullanmak bence en doğrusu," dedi.

Birkaç günlüğüne Amsterdam'dan gelmiş olan ablam Bettie, "Kırmızı paltomun üstünde hiç güzel durmayacak," dedi.

Babam, "Nasıl yapacaksınız yapın," dedi, "ama şunu unutmayın yıldızın sol göğsünüzün üstüne dikilmesi gerekiyor."

Annem, "Nerden biliyorsun bunu?" diye sordu.

"Gazetede yazıyordu," dedi babam, "sen okumadın mı? Rahatça görülmesi gerekiyor."

Annem "Ne çok getirmişsin" dedi, her birimize birden fazla düşüyordu.

"Herkes bu kadar çok mu veriyorlar?"

"Evet," dedi babam, "istediğin kadar alabiliyorsun."

Annem, "Aslında iyi olmuş," dedi, "artanları yazlık kıyafetler için saklarız."

Portmantodan paltolarımızı aldık üstüne yıldızları dikmeye başladık. Bettie itinayla, iplikler görülmeyecek şekilde dikkatle dikiyordu. Benim yıldızı dikkatsizce diktiğimi görünce, “İpliklerin görünmemesi için daha alttan dikmelisin, o zaman daha güzel olur” dedi.

“Ne kadar kullanışsız bir şey,” dedim, “yıldızın köşesini nasıl sabitleyeceğim?”

“Önce iğneyi kumaşın altından geçir, yıldızı paltona iğnele sonra da dikerek sabitle,” dedi Bettie.

Tekrar denedim ama dikiş konusunda ablam kadar iyi değildim, yıldız yamuk duruyordu. “Şimdi üstünde ne yazdığı okunmuyor,” dedim iç çekerek, “ama bu sorun olmaz herhalde bu şekilde de anlaşılıyordur.”

Lotte, “Şuna bak,” dedi, “benim yıldızım tam baklava desenin üstüne geldi” Yıldızlı paltosunu giymişti hepimiz ona baktık.

Annem, “Çok güzel olmuş,” dedi “gayet düzgün dikmişsin.”

Bettie de paltosunu giydi, ikisi birlikte odanın içinde yürümeye başladılar.

“Aynı Kraliçe’nin doğum günü kutlamasındaki gibi,” dedim. “Bekleyin ben de paltomu giyeceğim.”

Lotte, “Yıldızın her an düşebilir” dedi.

“Hayır, düşmesine imkân yok,” dedim.

Salonun kapısında durmuş şaşkınlıkla bize bakan Dave, “Ne yapıyorsunuz?” diye sordu.

Lotte, “Yıldızları dikiyoruz,” dedi.

Dave, “Benim paltom nerde, gören oldu mu?” diye sordu.

Lotte, “Burada ama henüz hazır değil,” dedi.

Dave, “Dışarı çıkmam lazım,” dedi, “yıldızsız çıksam olur mu?”

Babam “Evet bugün çıkabilirsin,” dedi.

“İstersen ben hemen yıldızı koyarım üstüne,” diye atıldım. “Bu konuda çok iyiyim.”

“Boş ver,” dedi Dave, “bırak bir gün daha normal olayım.”

Bahçe kapısını açıp dışarı çıktığında dördümüz arkasından baktık, üstünde bir tuhafılık varmış gibiydi.

Küçük şişe

Abimin elindeki küçük şişenin içinde kahverengi bir sıvı vardı.

“Hasta mısın?” diye sordum.

“Hayır, neden?”

“Elindeki ilaç şişesi değil mi?”

“Yarın lazım olacak.”

“Sakinleşmek için mi?”

“Hayır, başka bir şey için.”

Lotte, “Tehlikeli bir şey mi?” diye sordu.

“Belki,” dedi, sonra kapağını açıp kokladı.

Lotte kaygılıydı, “Bunu yapmak istediğinden emin misin?”

“Off!” dedi Dave, şişeyi cebine koyup bahçeye açılan kapıdan çıktı.

Yerden aldığı küçük bir taşı dışarı fırlattı. Tentenin altında hep oturduğum şezlong duruyordu, ben de arkasından dışarı çıktım. Hala tamamen güneş altında oturmam yasaktı sadece bacaklarımı güneşe çıkartabiliyordum. Şezlongu sadece bacaklarım güneşe gelecek şekilde ayarlayıp oturdum.

Bana sırtı dönük durmuş bahçeye bakan Dave'e, "Ne kadar uzun sürdü değil mi? dedim.

"Nedir uzun süren?"

"Hastalığım, yatmaktan bıktım artık."

"İyileştiğin için mutlu ol."

"Seni hasta mı edecek?"

"Ne?"

"Şişedeki şey," dedim kaygıyla.

Omuzlarını kaldırdı, "İçince kendini berbat hissediyormuşsun," dedi, "ama amaç da bu zaten." Sonra dönüp içeri girdi. Yarın babamla birlikte çalışma kampları için muayeneye girmeleri gerekiyordu. Babam kendisini kabul edeceklerini zannetmiyordu. Deri hastalığı vardı ve bugünlerde her tarafını sarmıştı. "Beni istemeyecekler göreceksiniz," diyordu. Kötüleşmesi için bir şeyler yaptığımı düşünüyordum. Herhalde Dave de çalışma kampına alınmamak için bu sıvıyı içecekti. Çalışma kampı konusu ortaya çıktığında birkaç tanıdığma gidip görüşmüş sonra bize "Sanırım bir çözüm buldum," demişti. Önce ilaç şişesinin nasıl çözüm olabileceğini anlamadım. Bana göre ilaçlar iyileşmek için alınırdı.

Salondan keman sesleri yükseldi. Abimin uzun zamandır çaldığını duymamıştım. Oturduğum yerden dönüp arkaya baktım. Salonun ortasında durmuş doğaçlama czardas çalıyordu. Lotte de onu izliyordu. Başlı hafif öne eğikti saçları yüzünü kısmen örtüyordu. Sol elinin parmakları tellerin üstünde ileri geri hareket ediyordu. Sonra doğruldum ve müziği dinlemeye devam ettim. Müzik aniden kesildi, keman kutusunun kapandığını duydum.

Ertesi sabah şişeyi banyoda gördüm, mantarı dikkatle çıkarıp kokladım. Acımsı bir kokusu vardı. İçindeki sıvının azalmış olduğunu fark ettim. Ecza dolabında duran birçok şişeye benziyordu. Sadece üstünde etiket yoktu. Öğleden sonra da aynı yerde duruyordu ama bu defa içi boştu, mantar yanında duruyordu. Ben aşağı inmek üzereyken abim merdivenden yukarı çıkıyordu son basamağa geldiğinde birden geri dönüp aşağı indi, sonra yine yukarı çıktı. Bembeyazdı, alnında ter tanecikleri birikmişti.

"Etkisini mi arttırıyor?" diye sordum.

Belli belirsiz, "Evet," diye mırıldandı ve merdivenden inip çıkmaya devam etti.

"Merdivenden bu kadar çok inip çıkman gerekli mi?"

"Her şey gerekli." En üst basamaktaydı tekrar aşağı indi. "İnmek daha hızlı oluyor," dedi, "ama çıkmakta zorlanıyorum".

"Bunu daha ne kadar yapman gerekiyor?"

"Birazdan gidiyoruz."

Geri gelmeleri uzun sürdü.

Annem, "Belki de onları alıkoyarlar," dedi.

"Muayeneye girecek çok kişi var," dedim.

Lotte, "Umarım şişedeki işe yaradıdır," dedi.

Birkaç saat sonra eve döndüler. Dave hala berbat görünüyordu ama her ikisinin de keyfi yerindeydi, kabul edilmemişlerdi.

Lotte, “Doktor ne dedi?” diye sordu merakla.

“Fazla bir şey söylemedi,” dedi Dave, “sadece beni çalışma kampına uygun bulmadı.” Sonra kendini kanepenin üstüne attı, saçları dağılmış gözlerinin altında mor halkalar oluşmuştu.

Birkaç yıl önce de onu bu halde görmüştüm. O zaman Rotterdam’da okuyordu babam önceden haber vermeden onu görmeye gitmişti ve abimin birkaç haftadır partilerde eğlendiğine ve sürekli içkili dolaştığına tanık olmuş onu alıp eve getirmişti. “Bu kadar içki sağlığa çok zararlı,” demişti.

Abim divanda gömleğinin önü açık yatarken kolu aşağı sarkıyordu, “Bu birkaç yudumun mu...?” demişti

Fotoğraflar

Dave tuhaf kahverengi içeceğin yan etkilerinden kurtulmaya başladı. Lotte yatak odasına yemekler taşıyıp duruyor, annem de yararlı tavsiyelerde bulunuyordu.

Mesela “Bol bol süt içsin, bu tür durumlarda çok iyi gelir,” dedi, sanki daha önce de böyle bir durumla karşılaşmış gibi.

Babam ise, “Bırakın dinlensin,” diyordu. Dave kısa süre içinde toparlandı hala çok iyi görünmese de herkesle beraber portre çekimi için fotoğrafçıya geldi.

Bu fotoğraf işini ilk defa komşumuz Bayan Zwager, önermişti bir gün bize çaya geldiğinde anneme, “Biz hepimiz çekirdik,” dedi, “kocam, ben çocuklar, ilersi için güzel bir anı olarak kalacak. Gelecekte neler olacağını hiçbirimiz bilmiyoruz en azından fotoğrafımız kalsın.”

Annem de onunla aynı fikirdeydi. “Biz de yapalım,” dedi, “bence iyi bir fikir.”

Babama bu konuyu açtıktan sonra babam, “O zaman hep beraber Smelting’e gidelim, haydi bakalım herkes hazırlansın, güzel görünün,” dedi

“Ben fotojenik değilim,” dedim. Canım fotoğrafçıya gitmek istemiyordu.

Annem, “Bunu ne alakası var,” dedi.

“Ayrıca,” diye devam ettim, “bizim albümler dolusu fotoğrafımız var.”

Annem, “Onların hepsi yıllar öncesi çekilmiş tatil fotoğrafları,” dedi.

“İşte onlar daha güzel değil mi? Poz vererek çekilmiş fotoğrafları ne yapalım?”

Annem, “Smelting çok güzel portre fotoğrafı çekiyor,” dedi.

Yine de onlara katılmayı düşünmez miydim? Sonunda ben de onlarla gittim. Lotte yazlık uzun bir elbise giymişti. Mavi siyah saçlarını itinayla yukarı doğru toplamıştı. Dave ile birlikte Smelting’in kanepesine oturup poz verdiler.

Fotoğrafçı, “Elime bakın lütfen,” dedi ağabeyim ve karısı havaya kaldırdığı eline baktılar. “Teşekkürler,” dedi, “şimdi sıra kimde?”

Annemle babam da havadaki eline baktılar. “İçinizden geldiği kadar gülün lütfen,” dedi fotoğrafçı. “Fotoğrafta herkes olabildiğince neşeli çıkmalı.”

“Ben başka sefer gelirim,” dedim.

Smelting'in işleri yoğundu, birbirinden duyan herkes fotoğraf çektirmeye gidiyordu. Bize sık sık gelen tanıdıklarımız fotoğraflarını gösteriyordu. Fotoğrafların hepsi birbirinin aynıydı, herkes gülerken havaya kalkan ele bakmıştı. Annem bir gün Zwager'lara oturmaya gitti, ona bizim fotoğraflarımızı göstermek istiyordu. Evden çikalı yarım saat bile olmadan yüzü allak bullak geri döndü.

"Yoklar," dedi. "Zwager'lar gitmişler, komşular anlattı, her şeyi arkalarında bırakıp saklanmak üzere gitmişler. Evlerine girdim sanki içerde hala yaşayan var gibiydi."

"Nereye gitmiş olabilirler?" diye sordum.

"Herhalde bir köye gimişlerdir," dedi annem, "bana hiçbir şey söylemedi."

Babam, "Böyle bir bilgiyi etrafa yaymamaları çok normal," dedi.

Annem, "Varını yoğunu böyle geride bırakmak," dedi, duygulanmıştı, "kolay olmamalı."

"Tatile gittiğimizde de her şeyi geride bırakmıyor muyuz?" dedim.

"Ama tatilden ne zaman geri döneceğini biliyorsun," dedi annem, "ayrıca dört çocukla kim bilir yanlarına neler almaları gerekti."

Babama dönerek, "Saklanmak, bana hayattan çekilmek gibi geliyor," dedim.

Babam, "Belki de haklılar," dedi, "ne diyebiliriz ki?"

Annem, "Onlara fotoğrafları göstermek istiyordum," dedi, "kim bilir ne zaman dönerler?"

Olan oldu

"Köleler üstümüzde saltanat sürüyor,

Bizi ellerinden kurtaracak kimse yok."

AĞITLAR 5:8

Hep bize bir şey olmayacağını düşünürdüm. Onun için de önce doğru olduğuna inanmadım. O sabah Amsterdam'dan gelen telgrafı gördüğümde aklıma ilk önce bunun bir yanlışlık olduğu geldi. Ama öyle değildi.

Olayın detaylarını öğrenmek için babamla birlikte eşi ebe olan bir tanıdığım evine telefon etmeye gittik. Ebe kadın Yahudi olmadığı için işi gereği evlerinde telefon vardı. Babam Amsterdam'a telefon etmeye çalışırken kadın arkadaki karanlık odada çantasını hazırlıyordu. Babamın konuşmasından pek bir şey anlamadım. Karşı taraftaki uzun bir hikâye anlatmış gibi babam aralıklarla kısa tepkiler veriyordu.

Bu arada ebe bir odadan diğerine girip çıkıyor, dolaplarda bir şeyler arıyordu. İri yarı, sarışın bir kadındı. Topuksuz ayakkabılarının kösele tabanı parkeye değdikçe gıcır gıcır ses çıkartıyordu.

Konuşmasını bitirdikten sonra babam, "Merwede meydanında başlamışlar," dedi, elinde ahizeyle bir süre kalakaldı.

Ebe “Ben de sizinle çıkıyorum,” dedi. Çantasını kapattı, paltosunu giydi. Dış kapıya doğru önümüzden yürüdü. “Korkunç zamanlardan geçiyoruz,” dedi “ve benim işim çok yoğun, yetişmekte zorlanıyorum.”

Babam, “Akşam saat dokuzda evi basmışlar,” dedi. Kapı eşliğinde duruyordu sokağa çıkmakla telefonun olduğu oda arasında kararsız kalmış gibiydi.

Babam, “Borcum ne kadar,” diye sordu.

“Altmış sent,” dedi ebe, “neredeyse hepsi kız oluyor,” diye devam etti, “herkes erkek olacağını düşünüyor ama çoğu kız oluyor.” Başıyla bizi selamlayıp aceleyle bisikletine bindi ve uzaklaştı.

Biz de babamla aksi istikamete yürümeye başladık. Babam ileriye bakarak yürüyordu.

Büyük araçlar gözümün önüne geldi, içinde ablamın oturduğunu görür gibi oldum.

Babam, “Hiçbir şey yapamayız, elimizden hiçbir şey gelmez,” dedi.

Ben ne diyeceğimi bilemedim. Kendimi, onun bir keresinde neredeyse boğulmasına tanık olduğumdaki gibi hissettim. Büyükannelere Twente’ye gitmiştik oradan günü birlik Dinkel nehrine giderdik. Ben yedi, Bettie de sekiz yaşındaydı. Annemle babam bir ağacın altında otururken bize ayaklarımızı suya sokmamıza izin verdiler. Nehrin kıyısındaki çiçeklerden toplamıştık Bettie “Bak karşı kıyıda da güzel çiçekler var,” dedi. Karşı kıyıya doğru yürümeye başladı ve suyun içinde yavaş yavaş nasıl kaybolduğunu izledim. Dilim tutulmuştu, kımıldamadan duruyordum sadece başı bir dala tutunduğu için suyun üstünde kalmıştı.

Babam kıyafetleriyle suya atlayıp onu tam zamanında kurtarmıştı.

Uzun bir süre suyun üstünden görünen kolu gözümün önünden gitmedi. Gerçek kolundan farklı görünüyordu. Oyun oynarken ya da masada yemek yerken koluna bakar nehirde gördüğüm kolla benzerlik bulamazdım.

Evimize geldik. Babam içeri girdi ben ön bahçedeki banka oturdum. Bahçe kenarlarındaki nergis ve laleler açmıştı. Önceki gün biraz toplamıştım, kestiğim yerler belli oluyordu. Evde babam kapıya gelen baskın arabalarını anlatıyordu.

Bu durumda ablamın kolunu camdan çıkarmasının anlamı yoktu. Bunu yapmışsa da aracın çok dolu olması buna neden olmuştur çünkü dışarıdan onun koluna kimse uzanamazdı.

Kamp kupaları

Bize: “Sizin çoktan gitmiş olmanız gerekirdi,” dediklerinde biz aldırmandan omuzlarımızı silktik, gitmedik ve orada kaldık. Artık yürüyüş yapmama izin vardı evimizin arkasından ta ormana kadar giden bir patika keşfetmişim. Çok sakindi nadiren elinde süt kaplarıyla bir köylüye rastlıyordum. Yakamdaki yıldıza bakıp çekinerek selam veriyordu, sanırım herkese böyle yapıyordu.

Zayıf bir köpek bana eşlik ediyordu. Uzaktan tiz bir kadın çığlığı duydum.

Bu yürüyüşten döndüğüm bir gün posta kutusunda üç mektup buldum. Üç sarı zarfın üstünde isimlerimiz ve yanlarında doğum tarihlerimiz yazıyordu. Bunlar çağrı mektuplarıydı.

Dave, “Biz de çağrıya uymalıyız,” dedi.

Lotte, “Benim içimden hiç gelmiyor,” dedi. Evlerinde her şey çok yeniydi.

Dave, “Değişik yerler göreceğiz bana biraz serüven gibi geliyor,” dedi.

“Müthiş bir yolculuk olacak, hayatımda Belçika’dan öteye gitmedim” diyerek ben de söze karıştım.

Sırt çantaları aldık, kıyafetlerimize pazenden astarlar diktik. Her tarafına vitamin hapları doldurduk. Bunu yapmamızı söylemişlerdi. Çağrı yazısında yanımıza kamp kupaları almamız gerektiği de yazıyordu. Dave onları çarşıdan alacaktı. Sokaktan çıkmadan ona yetiştim.

“Ben de seninle geleyim,” dedim, “onları bulmak kolay olmayacak.”

“Öyle mi diyorsun? Göreceğiz,” dedi Dave.

Önünden geçtiğimiz ilk dükkânda porselen kupalar vardı Dave, “Bunlar çabuk kırılır, olmaz,” dedi. Bir sonrakinde kampta kullanılanlardan bulduk ama Dave onları küçük buldu, “Bunun içine hiçbir şey sığmaz,” dedi.

En sonunda girdiğimiz bir dükkânda onun istediği kupaları bulduk. Kırmızı renkte, katlanabilir ve yeterince büyüktü.

Dave, “İçine ne konabilir?” diye sordu.

Tezgâhtar, “İçine her şey konur beyefendi, sıcak süt, kahve, şarap, limonata. Ayrıca çok kalitelidir, boyası çıkmaz ve ağızda kötü bir tat bırakmaz. Ve kesinlikle kırılmaz,” dedi.

“O zaman üç tane alalım,” dedi Dave “sadece kırmızı renk mi var?”

“Evet maalesef ama kamp yaparken neşeli görünüyor.”

“Haklısınız,” dedi Dave. Dükkândan çıktık. Tezgâhtarın itinayla paketlediği kupaları Dave taşıyordu.

“Her yere girmemiz yasak,” dedi Dave, “ yoksa merkezde birer kahve içip kupaları deneyebilirdik.

“Ama önce onları yıkamamız gerekiyor mu?” diye fikrimi söyledim.

Evin yakınında Bay Zaagmeier’a rastladık. Dave, “Kupa aldık,” dedi, “her birimize kırmızı güzel kamp kupalarından aldık.”

“Size de mi çağrı geldi?” diye sordu Bay Zaagmeier, “Ah ah benim oğluma da geldi. Şimdi gidip bir şey yapılabilir mi diye bakacağım.”

“Bence yapacak bir şey yok,” dedi Dave.

“Benimle gelin,” dedi Bay Zaagmeier, “haydi gelin benimle bir tanıdığım var. Belki sizin için de bir şeyler ayarlayabilir.”

Ben, “Biz hazırlığımızı yaptık bile,” dedim.

Bay Zaagmeier bizi tanıdığı adamın yanına götürdü.

Adam, “Size yardım edeceğim,” dedi, “ama dediklerimi harfiyen yapmanız gerekiyor.”

“Çok yazık,” dedi Dave, “Biz çantalarımızı hazırlamıştık, kıyafetlerimize vitaminler yerleştirdik az önce de kupalarımızı aldık.”

Adam, “Şayet giderseniz bir daha geri dönemeyeceksiniz,” dedi, “aklınızı kullanın.”

“Ama gitmezsek bizi yakalayacaklar,” diye söze karıştım.

“Söylediklerimi yapın,” dedi adam, “bu akşam saat dokuzda benim yanıma gelin.”

Eve dönerken yolda ikimiz de konuşmadık. En sonunda Dave, “İnsanlar neden bizi bu kadar korkutuyor anlamıyorum,” dedi, “bize ne yapacaklar ki?”

“Haklısın,” dedim, “ne yapacaklar ki?”

“Yeni yerler görme şansımız vardı,” dedi Dave.

Lotte ön bahçede bizi bekliyordu, “Ne kadar uzun sürdü,” dedi, “doktor geldi yeni iyileştiğin için gitmeni istemiyor senin için bir rapor bıraktı.”

“Öyle mi?” dedim, “o zaman hiç birimiz gitmiyoruz.”

“Evet,” dedi Dave, elindeki paketi göstererek “oysa kamp kupalarımızı bile almıştık bak.”

Kupaları paketten çıkartıp bahçe çitinin yanına dizdi.

“Ne yapalım bunları?” diye sordu.

Mühürlendi

Bay Zaagmeier’in tanıdığına gitmemize gerek kalmadı Dave’e de rapor verilmişti. Salonda artık iki yatak duruyordu abimle birlikte bütün gün pijamalarımızla dolaşıyorduk kapı çalındığı anda yataklarımıza girecektik. Lotte bize bakmak için kalabilirdi ancak annemle babamın elli yaşın üstünde oldukları için Amsterdam’a gitmeleri gerekiyordu.

Yeni bir düzenlemeydi. Yanlarına sadece tek bir bavul alma hakları vardı ve evden ayrılmadan bavulların mühürlenmiş olması gerekiyordu.

Babam, “Bir şey unutmadın değil mi?” diye sordu anneme.

“Yok, unutmadım,” dedi annem ama salonda çevresine bakınarak ileri geri yürüyordu, babam camın önünde durmuş dışarı bakıyordu.

“Üçten önce geleceklerdi,” dedi saatine baktı “saat üçü beş geçiyor.”

Annem, “Sence bu bavulu tekrar açarlar mı?” diye sordu.

“Zannetmem, buna vakitleri yok. Sadece mühürleyecekler o kadar. İşte geldiler.”

Siyah uzun deri paltolu iki adam bahçe kapısını açıp girdiler ve zile bastılar. Dave ile ikimiz yatıyorduk. Lotte kapıya gitti. Bir şey söylemeden içeri girdiler.

Annemin, “Bavulu açmamız gerekiyor mu?” diye sorduğunu duydum.

Adamlardan biri, “Biz bunun için geldik,” dedi.

Annemin bavulu nasıl itinayla hazırladığını görmüştüm. Oysa şimdi sanki bavulun altında kaybettikleri bir şey arar gibi her şeyi darmadağın edeceklerdi. Aklıma savaş başlamadan hemen önce Belçika’ya yaptığımız seyahat geldi. Geri dönüş yolunda annem çok huzursuz olmuştu. Beş dakikada bir babama sınırdaki bavulu açarlar mı diye soruyordu. Önce neden bu kadar kaygılandığını anlamamıştım. Ama gümrükte görevli bavulu açtığında durum anlaşıldı. Bavulda iki büyük şişe parfüm vardı. Onlar için gümrük vergisi ödemek gerekiyordu.

Dolayısıyla annem onları Hollanda’dan alsaydı da aynı hesaba gelecekti.

Adamlar gittikten sonra bavulun üstündeki mührü baktık.

“Bu mührü söküp bavula bir şey koymak çocuk oyuncağı,” dedim, “sonra yine zamkla yapıştırırız.” Parmağımı mührün ucuna dokundurdum gerçekten de kolayca kalkıyordu.

“Yapma,” dedi babam, “başka bir şeye ihtiyacımız yok. Ayrıca çok uzun kalmayacağız.”

Babamın sarsılmaz bir iyimserliği vardı ve bu bulaşıcıydı. Sık sık söyleyeceklerinin beni rahatlatacağını bildiğim için ona durumlar hakkında ne düşündüğünü sorardım. Başkalarının Polonya’da yaşananları anlattıkları zaman korkardım bana hep, “Burada o kadar ileri gidemezler,” derdi. Söylediklerine babam kendisi de inanır mıydı yoksa bizi cesaretlendirmek için mi söylerdi hiçbir zaman anlayamadım.

“Bak,” dedi, “savaş endüstrisi için tabii ki genç insanlara ihtiyaçları var çünkü bütün erkekler orduda. Yaşlıları Amsterdam’da gettoda toplayacaklar, büyük bir Yahudi cemaati olacak.”

Annem, “Ümit edelim de çok uzun sürmesin,” dedi. Bettie’yi düşündüğünü biliyordum. Baskından birkaç gün sonra gönderdiği kartpostalda “Ben iyiyim, sakın üzülme,” diye yazmıştı. Fazla uzun sürmezse oraya dayanabilirdi. Herkes onun güçlü ve sağlıklı olduğunu oradan kurtulacağını söylüyordu.

Annemle babam gittikten sonra Lotte ile girişte durup kapı pervazına konan mührü baktık. Salona bir gizem katıyordu sanki içerde bizim görmememiz gereken bir şey saklıydı.

Lotte, “Gel, içeri giriyoruz,” dedi, “tırnağıyla kapı ile pervazın üstüne gelen mührü ortadan böldü. Yabancı bir odaya giriyor gibi hissettik. Bizi birisi duyacakmış gibi korkarak, dikkatle masanın etrafından yürüdük sandalyeye, dolaba dokunduk.

Lotte, “Her şeyi not aldılar,” dedi. “Hiçbir şeyi dışarı çıkaramayız.”

Bir vazunun yerini değiştirdim. “Sanki hiçbir şey bizim değilmiş gibi,” dedim, “sence bu nasıl oldu?”

Lotte, “Çünkü her şeyi ellediler,” dedi.

Salondan çıktık yırtık mührü öylece bıraktık.

Gözaltında

Dave, “Bu kadar ay yatmaya nasıl dayandığımı anlamıyorum,” dedi. Birkaç haftadır evin içinde pijamalarımızla dolaşıyorduk bazı günler ev kontrolleri yapıldığı bilgisi geliyor, bütün gün yataktan çıkmıyorduk.

“Mecbur kalınca yapılıyor.”

“Tabii,” dedi Dave, “insan o zaman alışıyor, yıldıza ve evde radyonun olmamasına alıştığımız gibi”.

“Hastanedeyken bunun iyileşmem için şart olduğunu hissediyordum.”

Bahçeden birisi, “Baksana? Raketini ödünç alabilir miyim?” diye seslendi. Bahçe kapısı açıktı. Komşunun kızı başını çitlerin üstünden uzatmış gülerek içeri bakıyordu.

“Tabii ki,” dedim.

Çitlerin üstünden atlayıp bizim bahçeye geldi.

“Çok sevindim,” dedi, kloş eteğindeki kumları yere silerken.

“Ben kullanmıyorum,” dedim, “sende kalabilir.”

“Tabii şimdi tenis oynayamıyorsunuz değil mi?”

“Hayır,” dedi Dave, “şimdi oynayamıyoruz.”

Bana dönerek, “zaten doktor senin tenis oynamana izin vermiyordur,” dedi.

“Haklısın,” dedim, “odama gelsene.”

Berberce yukarı çıktık ben dolapta raketi ararken o kitaplarımı karıştırdı. “Ne güzel!” dedi.

Ona döndüm. Kitaplardan bahsediyor zannetmişim ama elinde küçük kedi heykelciği vardı.

“Senin olsun,” dedim, “burada çok uzun zaman kalacağımızı sanmıyorum.”

“Çok sevinirim,” dedi, “bütün bu güzel şeyleri burada bırakırsan yazık olur.”

“Doğru, beğendiğin başka şeyler varsa onları alabilirsin.”

Odanın içinde dolaştı, bir vazo, ahşap bir çanak, bakır eski bir kutu ve başka birkaç küçük eşya aldı.

“Ohh, şu çanta!” dedi, aldıklarını masanın üstüne bırakıp sandalyenin arkasında asılı olan çantayı aldı. Elinde evirip çevirdikten sonra içindeki her şeyi boşalttı.

“İçindeki her şeyi çıkarttım, bu çok güzel bir çanta,” dedi.

“Bu çanta ablamın,” dedim, “kendisi yaptı.”

“Deriyle bu kadar güzel şeyler yapabiliyor muydu?”

“Deriden birçok güzel şey yaptı.”

“Senin için saklayacağım.”

“Tamam.”

“Arada bir kullanabilirim değil mi?”

“Olur, kullan.”

Tenis raketi ve aldığı diğer eşyalarla eli kolu doluydu, giderken bir şeyler unutmuş gibi etrafa bakındı.

“Şu çini...”

Duvarda asılı fayansı alıp diğer eşyaların üstüne koydum.

“Sana kapıyı açayım,” dedim.

Gülerek, “Keşke büyük bir çanta getirseydim,” dedi.

“Bu kadar çok şey alacağını bilmiyordun ki sadece raket için gelmemiş miydin?”

“Tabii ki,” dedi. “Senininki daha iyi bir raket, bu aralar tenis oynayamayacağımız için ben de bir sorayım dolapta duracağına ben kullanırım diye düşündüm.”

Onunla birlikte merdivenlerden indim, sokak kapısını açtım. “Her şey yolunda mı?” diye sordum.

Paspasın üstünde durakladı, “Şey, etrafı kolaçan eder misin? Bu günlerde dikkatli olmamız gerekiyor biri beni sizin evden çıkarken görürse...kim bilir...başımız belaya girebilir.”

Pijamamın üstüne paltomu giyip bahçeye çıktım ve sağa solu kontrol ettim.

“Kimse yok.”

“Tamam, hadi hoşça kal,” dedi sonra koşarak çıkıp yandaki bahçeye girdi. İçi dolu çanta kolundan sarkıyordu. Kedi heykelciğin kuyruğu dışarıda kalmıştı.

Eve dönüş

Bir gün abime, “Ne yapacağım biliyor musun?” dedim, “Amsterdam’a gideceğim.”

Lotte, “Bu da nereden çıktı? Bana hiç akıllıca gelmiyor,” dedi.

“Çok sıkıldım artık,” dedim, “ben de normal kıyafetler giymek istiyorum.”

Dave, “Bunu anlıyorum,” dedi. “Belki de en iyisi Amsterdam’da olmak. Belki biz de gitsek iyi olur.”

Lotte, “Nasıl yapacaksın?” diye sordu.

“Çok basit. Yakamdaki yıldızı çıkarıp Amsterdam trenine bineceğim.”

Dave, “Umalım ki trende kontrol olmasın,” dedi.

“Dikkat ederim,” dedim, “her koşulda gitmeye kararlıyım.” Annemleri görmek istiyordum, durumlarının iyi olduğunu yazmışlardı. Sarpathistraat’da büyük bahçeli bir evin, bir odasında kalıyorlardı. “Birçok tanıdığa rastladık,” diye yazmıştı babam. “Hepimiz aynı mahallede oturuyoruz.” Her ne kadar yazdıklarından mutsuz olmadıkları anlaşılrsa da çocuklarından birinin yanlarında olması onları daha mutlu edecekmiş gibi geldi. Özellikle hiçbir haber alamadıkları Bettie ile ilgili giderek daha fazla kaygılandıkları bu günlerde.

Hava kakarınca gitmeye karar verdim. Hayatında ilk defa seyahate çıkacak bir çocuk gibi heyecanlıydım. Heyecanım annemleri göreceğim olmamdan daha ziyade kısa bir süre her şey normalmiş gibi yapacak olmamdan kaynaklanıyordu. İstasyona kadar her köşede bir polisin kontrol ettiğini düşünerek yürüdüm. Loş bekleme salonunda herkesin gözü benim üstümdeymiş gibi geldi. Trende kucağındaki bebeğini sallayan bir kadının yanına, köşeye oturdum. Karşımda oturan adam pipo içerek dışarı bakıyordu. Kapkaranlık arazilerin içinden geçiyorduk, hiçbir şey görünmüyordu ve ben korkumu unuttum. Keyfim yerindeydi. Farkında olmadan tekerleklerin ritmiyle bir müzik mırıldanmaya başladım. Küçükken Bettie ile sık sık yaz tatillerimizde Amsterdam’a gittiğimizi hatırladım. Tren tekerleklerinin ritmine uygun olarak kim daha güzel sözler uyduracak diye bir oyun oynardık. “ams-ter-dam-a, rotter-dam-a, ek-mek ve gale-tayla!” diye diye kilometrelerce yol giderdik.

Amsterdam karanlık ve ıslaktı. Sokaklar oldukça kalabalıktı. Damrak meydanının geniş kaldırımlarında gölgeler hareket ediyordu. Hiç kimse bana bakmıyor, kimse beni takip etmiyordu. Sarphatistraat’taki evi bulmakta zorlandım. Ağaçların altı zifiri karanlıktı. Girişteki merdivenlerden çıkıp daire numarasını aradım. En sonunda buldum, arka taraftaydı. Elimi zile götürdüğüm anda birdenbire çalmanın doğru olmayacağını düşündüm. Evdeki herkes panik olabilirdi. Bir süre kapıda ıslık çaldım ama duyan olmadı. Zili çalmaktan başka çare yoktu. Dikkatle üç kere arka arkaya zile basım. Koridordan birinin geldiğini duyduğum anda mektup deliğinden “benim” diye seslendim.

Babam şaşkınlıkla, “Sen misin?” derken kapıyı aralayıp beni içeri aldı.

Heyecan içinde, “Gelip size bakmak istedim,” dedim.

“Ah evladım,” dedi annem, “buna nasıl cesaret ettin?”

“Abartılacak bir şey yok,” dedim.

Evin diğer sakinleri de –korkulacak bir şey olmadığını anladıktan sonra- yanımıza gelip bana baktılar.

Birisi, “Yani hiç bir şey yokmuş gibi öylece trene binip geldin,” dedi.

Bir başkası, “Kimse sana seyahat belgesi sormadı mı?” diye sordu.

“Gişeden bilet alırken korkmadın mı?”

Paltomdaki yıldızın yerine merakla baktılar.

“Sarı iplikler görünüyor.”

Annem, “Yıldızı yine yerine dikmeliyiz,” dedi.

Beni sanki uzun bir yurt dışı seyahatinden gelmişim gibi sorguladılar.

Annem, “Karnın açtır senin,” dedi odadan çıkıp elinde sandviçlerle geri geldi.

Karnım hiç aç değildi ama annemi hayal kırıklığına uğratmamak için yemeğe başladım.

Herkes masanın etrafında durmuş yüzlerinde memnuniyet ifadesiyle bana bakıyordu ben de zorlanarak da olsa bütün sandviçleri bitirdim.

Bodrum katında

Sarpathiestraat'taki ev hüzünlüydü. Duvarlar yüksek ve kâğıt kaplıydı, mobilyalar ağır ve klasikti.

Annemle babamın eve gelişlerinden bir hafta sonra ev sahibi olan aile bir anda ortadan kaybolmuştu. Annemler o sabah onları kahvaltı sofrasında boşuna beklemişti. İlk önce hâlâ uyuduklarını zannetmişler ama zaman ilerleyip kimse ortaya çıkmayınca ailenin bu huzursuz şehri terk etmenin iyi bir fikir olduğuna karar verdiklerini anlamışlardı. Bir süredir üst katta kalmaya başlayan aileyle annemler giriş katının tamamını kendilerinin kullanacağı konusunda anlaşmışlardı. Ben gelmeden annem odaları kendine göre yerleştirmiş ve Breda'daki evimizin havasını vermeyi başarmıştı. Yine de dar koridorları, karanlık merdiveni ve koyu kahverengi boyanmış kapıları ile tipik bir Amsterdam eviydi. Dik bir merdivenle inilen bodrum katı mobilya doluydu, abajurlar, ipek rulolar, boncuklar ve sırmalı şeritler vardı.

Burayı keşfettikten sonra bu küf kokulu kumaşların, altın iplikle işlenmiş şeritlerin ve abajur şapkalarının arasında saatlerimi geçirmeye başladım. Çocukken evimizin çatı katında duran karnaval kıyafetleri dolu kutuları karıştırır üstüme olanları giyer bütün gün evin içinde öyle dolaşırdım. Burada da şeritleri, boncukları, boynuma asıp havasız bodrum katında gezindim. Bir sabah babam dik merdivenden indi, paltosunu giymişti benim paltom da kolundaydı. “Çabuk giy bunu,” dedi. Arkasından annem de geldi. Telaşla boynumdaki her şeyi fırlatıp attım. Babam ışığı kapattı. Sokak tarafındaki küçük demirli pencerenin önüne oturduk. Buradan sadece kaldırımda yürüyenlerin ayakları görünüyordu. İlk birkaç dakika kimse geçmedi sonra birden sert adımlar atan siyah çizmeler görüldü. Sağ tarafımızdaki evden çıktılar bizim camın önünden kaldırımın kenarında durmuş olan araca gittiler. Siyah çizmelerin arasında normal ayakkabılar da gördük. Kahverengi erkek ayakkabısı, yan basılmış birkaç çift spor ayakkabı. İki çift çizme yavaş yürüyordu, araca ağır bir şey taşıdıklarını düşündük.

Babam, “Yanımızdaki ev huzur evi, orada çok kalan var belki aralarında hastalar da vardır,” dedi.

Camımızın önünde bir çift bej çocuk çizmesi durdu. Çizmelerin burunları hafif içe dönüktü ve birinin bağcığı diğerinden daha koyu renkteydi.

Annem yavaşça, “Bu Liesje,” dedi, çok hızlı büyüyor baksana çizmeler artık küçülmüş.” Çocuk zıplayacakmış gibi bir ayağını kaldırdı camın önünde bir çizme sağa sola sallandı sonra yanına siyah çizmeler geldi sağ taraftaki evin kapısının kapandığını duyduk. Önümüzde hareket etmeden duran çizmeler iyi boyanmıştı, topukları düzgündü. Camdan dışarı bir mağazanın vitrinine bakar gibi bakıyorduk. Demir parmaklık tam annemin önüne geldiği için başını eğerek bakıyordu, babam dosdoğru ileri doğru bakıyordu.

Çizmeler hareket etmeye başladı, camın önünden sol tarafa doğru nasıl önce sağ sonra sol sonra yine sağ adımların atıldığını izledik.

Sol tarafımızdaki evin zili çaldı. Önümüzden hiç çizme geçmeyene kadar kıvıldamadan orada durduk. Sonra yukarı çıktık ve paltolarımızı portmantoya astık.

Şabat

Annemin parmağını satırlarda gezdirerek bana dua takip ettirdiği kitabın üstünden, parmaklıkların arasından aşağıda üstünde talitle duran babamı gördüm. Aklıma Breda'daki sinagog geldi çok daha küçüktü ama bu kadar güzel değildi. Babam orada ayrı bir yerde geniş bir bankta dururdu, orayı tekerleksiz faytona benzetirdim. Dışarı çıkmak için yuvarlak kapıyı açar sonra birkaç basamak aşağı inerdi. Kapı gıcırdadığı için o sesi her duyduğumda aşağı bakardım. Babam nefe doğru yürürdü. Yüksek parlak şapkasını ve yürürken arkasından sallanan geniş taliti takip ederdim. Bimahın basamaklarından çıkar buradan Tevratın bölümler okur ve ondan duyulması istenen mitsvalar paylaşırdı. Müzikal İbranice metinler arasında bir anda bizim isimlerimizi duyardım. İsimlerimiz İbranice kulağa çok güzel gelirdi arkasına babamın adı da eklendiği için daha uzun olurdu. Annem de parmaklıkların arasından babama bakar gülümserdi. Salondaki kadınlar söylenenleri duyduklarını belli etmek için anneme bakarak başlarını sallıyor ve annemin de onlara bakıp başını sallayacağını umarak kendi eşlerinden gelecek mitsvaları beklerlerdi. Breda'daki cemaatte bu bir gelenektir.

Şimdi ise babam diğer erkeklerin arasında arkada bir yerde oturuyordu. Başında normal bir şapka vardı ve ayin bitene kadar yerinden kıpırdımadı. Uzun bir ayindi. Kamplardaki Yahudiler için özel dualar edildi. Bazı kadınlar ağladılar. Önümde kucağındaki kitaba gömülmüş kadın tekrar tekrar burnunu çekti. Şapkasının altından arkaya sarkan bordo renkli bir şal takmıştı. Annem talitini çıkartıp yanına koymuştu. İleri doğru bakıyordu. Elimi koluna koydum.

“Şimdi Polonya çok soğuktur,” diye fısıldadı.

“Yanına kışlık kıyafetler almıştır,” dedim, “sırt çantasını hazırlamıştı.”

Annem başını sallayarak onayladı. Kantor başka bir duaya başladı ve hepimiz ayağa kalktık. Aşağıda birisi kutsal sandıktan kanun rulosunu çıkardı. Rulo mor bir kadifeye sarılmıştı üstünde küçük çanlar asılı gümüş bir taç vardı. Rulo sinagogun içinde dolaştırıldı. Çanların sesi duyuluyordu. Erkekler kadifenin ucunu öpüyordu. Bir süre sonra duanın sonu geldi. Büyük bir coşku içeren son bölümün melodisi bana hep neşeli gelir ve beni şaşırtır. Hep bir ağızdan söylenmeye devam edilirken erkekler ibadet kıyafetlerini katlamaya, kadınlar da mantolarını giymeye başlarlar. Babamın talitini itinayla katlayarak talit torbasına koyduğunu gördüm.

Binanın önünde herkes birbirini bekliyor, eller sıkılıyor ve “iyi şabatlar” dileğinde bulunuyordu. Biz dışarı çıktığımızda babam dışarıda duruyordu. Çocukken sinagogdan çıkıp her beraber eve doğru yürümekten hiç hoşlanmazdım. Hep okuldan arkadaşlarıma rastlayacağımdan çekinirdim.

İnsanların çoğu meydana gelinde farklı yönlere dağıldı. Kimisi Weesperstraat kimisi de Waterlooplein'e doğru yürüdü. Babamın bir tanıdığı bizi Nieuwe Amstel caddesinden birlikte yürümeye davet etti.

“Karımı ve çocuklarımı şehir dışına gönderdim,” dedi, “orada daha güvendeler.”

Annem, “Siz neden onlarla gitmediniz?” diye sordu.

“Ah, ben gerekli görmüyorum, burada başımın çaresine bakıyorum.”

Annem, “Evde yalnız mı kalıyorsunuz?” diye sordu.

“Hayır, kız kardeşim var. O da şimdilik bir şey yapmıyor.”

Babam, “Zaten ne yapabiliriz ki?” diye hayıflandı.

“Ne bileyim belki kapıyı arkamızdan çekip ortadan yok olmak en iyisi. Ama hayatımızı nasıl sürdüreceğiz?”

“Sorun da o ya,” dedi babam, “bir şeyler yaparak hayatta kalmalıyız.”

Amstel kanalının köşesine gelmiştik. Buz gibi rüzgar yüzümüze çarptı. Babamın tanıdığı bize elini uzattı. “Ben şu tarafa kız kardeşime gidiyorum,” dedi. Köprüden geçerek Amstelstraat’a yöneldi. Siyah paltosunun kaldırdığı yakasının içine gömülmüş ufak tefek bir adamdı, bir eliyle şapkasını tutuyordu. Amstel kanalı boyunca yürüdük sonra Nieuwe Herengracht’ta sarı tabelanın altındaki köprüden geçtik. Tabelada siyah harflerle JUDENVIERTEL¹ yazıyordu. Köprünün üstünden, boyunlarına yün atkı takmış birkaç çocuğun attığı ekmekleri suya teğet uçan martılar çeviklikle yakalıyordu.

Yolun karşı tarafından giden bir baskın arabasını gördük. Evlerden birinin camını açıp bağırarak kadını duyan çocuklar ellerindeki ekmekleri yere atıp koşarak içeri girdiler.

Annem, “Eve en kısa yoldan yürüyelim,” dedi. Kanal boyundan devam ettik.

“Giderek daha fazla insanın saklandığı söyleniyor,” dedim.

Babam, “Evet öyle, biz de senin için bir şeyler ayarlamalıyız,” dedi.

“Ben yalnız gitmem,” diye itiraz ettim.

Annem, “Hala Breda’da oturuyor olsaydık her şey daha kolay olurdu, uygun bir adres bulmak zor olmazdı ama burada kimseyi tanımıyoruz,” dedi.

“Belki de orada komşuya bile sığınabilirdik,” dedim.

“Evet, orada çok dostumuz vardı,” dedi annem.

“Burada her şey çok paraya mal oluyor,” dedi babam, “bu parayı nereden bulabilirim bilmiyorum?”

Annem, “Keşke daha fazla tanıdığımız olsaydı,” dedi.

Babam, “Durun bakalım biraz bekleyelim,” dedi, “belki de gerek kalmaz, o durumda da tanımadığımız insanların evinde kalarak onlara rahatsızlık vermemiş oluruz.”

Eve varmıştık. Babam anahtarı kilide soktu. Ben içeri girmeden öylesine sokağa, sağa sola baktım. Oturma odasında soba yanıyordu, masa da kurulmuştu. Evden çıkmadan annem hazırlamıştı. Babam ellerini yıkamaya gitti sonra masaya döndü şabat ekmeğinden parçalar koparttı ve dua okuyarak böldüğü ekmekleri tuza bandı ve paylaştırdı. Tuzlu ekmeği ağızda geveleyerek yedim.

Babam, “Bu iyi oldu,” dedi sonra masaya oturdu.

---

¹ Yahudi mahallesi (ç.n.)